

JYVÄSKYLÄ

KAUPPAPAIKASTA 1837 MAINIO KAUPUNKI

Jyväskylän esittelyvideon taustakertomus ja kuvatiedot

Tilaaaja
Jyväskylän kaupunki

Suunnittelu ja käsikirjoitus
Jussi Jäppinen ja Heli-Maija Voutilainen

Valokuvat
Jussi Jäppinen, Keski-Suomen museon kuva-arkisto

Video ja editointi
Mikko Jäppinen

Musiikki ja audio
Seppo Niemi

Muut kuvälähteet

Jyväskylän kaupunki, Arma Fennica Oy:n arkisto, JyLyn arkisto, Jyväskylän kaupunginarkisto, Juho Jäppinen, Mikko Jäppinen, Ulla Kivimäen kokoelma, Metso Paper Oy:n, Moventas Oy:n ja Panda Oy:n arkistot, Seppo Pohjolan ja Antero Salojärven kokoelmat, Matti Salmi, Suomen käsityön museon arkisto, Hanna Tiihonen, Heli-Maija Voutilainen, Vox Aurean arkisto

JYVÄSKYLÄ

Kauppapaikasta 1837 mainio kaupunki

Vielä 1800-luvun alussa Suomen kaupungit sijaitsivat pääasiassa rannikoilla. Sisämaassa 1700-luvun loppupuolella perustettujen Tampereen ja Kuopion kaupunkien välissä oli laaja järvien ja metsien rytmittämä, harvaan asuttu maaseutu. Päijänteen pohjoispäähän, vesireittien ja Hämeenlinnasta pohjoiseen johtavan maantien risteyskohtaan oli vähitellen kehittynyt pieni kauppapaikka, Laukaan emäpitäjään kuulunut Jyväskylän kylä. 1800-luvun alussa se sai markkinaoikeudet, ja vuonna 1837 pitkien ponnistelujen jälkeen paikalle perustettiin Jyväskylän kaupunki.

Muutaman sadan asukkaan pikkukaupungista suorine katuineen ja puutaloineen oli kehittynyt 1900-luvun alkuun mennessä maan ensimmäisistä suomenkielisistä oppilaitoksistaan tunnettu 3 000 asukkaan Sisä-Suomen sivistyksellinen ja taloudellinen keskus. Teollisuuden lisääntyessä ja monipuolistuessa 1900-luvulla ja kaupungin pinta-alan laajentuessa 1940-luvulta lähtien alkoi Jyväskylän asukasluvu voimakkaasti nousta ollen 1900-luvun puolivälissä 30 000 ja 1980-luvulle tultaessa jo yli 60 000 kaupunkilaista.

Vuosituhaten vaihtumisen jälkeen, vuonna 2009, tehtiin merkittävä poliittinen päätös. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahti yhdistyivät nyky-Jyväskyläksi, jossa vuonna 2012 on yli 132 000 asukasta. Kaupungin pinta-ala moninkertaistui 137 neliökilometristä 1 466 neliökilometriin.

Kuvakertomus

Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 2005 valitun Struven astemittausketjun yhdeltä pisteeltä Korpilahden Oravivuorella avautuu tyypillinen keskisuomalainen maisema, jollaiseen Jyväskylän kaupunki perustettiin vuonna 1837.

- Näkymä Korpilahden Oravivuorelta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän ruutuasemakaavan laati arkkitehti Carl Ludvig Engel vuonna 1837. Jyväskylän kaupunginarkisto. Kuva Jussi Jäppinen.

Harjun ja Jyväsjärven väliin sijoittunut kaupunki koostui 143 tontista, joille valmistui 1800-luvun puolella kuutisensataa puutaloa. Ensimmäiset suuret julkiset rakennukset olivat kaupunginkirkko (1880) ja Kunnallistalo (1899).

- Postikortti. Seppo Pohjolan kokoelma.

Kaupungin läpi kulkenut Kauppakatu oli pääkatu. Sen varrella sijaitsivat melkein kaikki kaupat ja suurimmat puutalot. Myös kaksi ensimmäistä yksityistä kivitaloa rakennettiin samaisen kadun varteen.

- Näkymä Kauppakadulle Vaasankadun kulmasta. Postikortti. Antero Salojärven kokoelma.
- Näkymä Kauppakadulta Kirkkopuiston kulmasta Seminaarin suuntaan 1890-luvun lopulla. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Asemakaavan paloturvallisuusmääräysten takia – lehtipuita oli istutettava tonttien takaosaan – Jyväskylältä tuli 1800-luvun lopulle tultaessa vehreä puutalokaupunki.

- Jyväskylä 1885 -pienoismalli Keski-Suomen museossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kansallis-Osake-Pankki, Kauppakatu 18. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Fredriksonin hansikastehtaan työntekijöitä 1900-luvun alussa. Kauppakatu 25. Kuva Alexander Michelsson. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Keski-Suomen Maanviljelys-Konekauppa 1900-luvun alussa. Kauppakatu 12. Postikortti. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Torikauppaa käytiin kirkon ja Kunnallistalon välissä vuoteen 1931 saakka, jolloin tori siirrettiin nykyiselle paikalleen.

- Jyväskylän tori Kirkkopuiston alareunassa vuoden 1896 tienoilla. Kuva J.E. Sahlstein. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Jyväskylän kauppatori. Kuva Jussi Jäppinen.

Kauppakatu on säilyttänyt vilkkaan luonteensa koko 175 vuoden ajan. Kaupankäynnin painopiste pankkeineen ja tavarataloineen vain siirtyi rautatien tulon jälkeen (1897) kadun alapäähän. Katu toimi myös valtakunnallisena läpikulkuväylänä osana nelostietä vielä viime sotien jälkeen. 1960- ja 1970-luvulla tapahtunut voimakas autoistuminen ruuhkautti Jyväskylän keskustan kadut, mikä johti liikenteen uudelleenjärjestelyihin. Rakennettiin parkkitaloja, läpikulkuliikenne ohjattiin pois keskustasta 1980-luvulla rakennetulle Rantaväylälle ja Kauppakadun alapäästä tehtiin ”Suomen paras” kävelykatu.

- Kävelykatunäkymä Vanhan tiilitalon ravintolaterassilta kohti Väinönkatua ja Asemakatua. Vasemmalla arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema Jyväskylän Työväentalo. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kauppakatua 1930-luvulla Aren aukiolta kuvattuna. Kuva Valokuvaamo Päijänne. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Makeisjono Kirkkopuiston kioskillä sota-aikana. Kuva Antti Pänkäläinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Kävelijät Kauppakatu 26:n kohdalla. Kuva 1930-luvulta ennen vuotta 1937. Kuva Toivo Ek. Keski-Suomen museon kokoelma.
- Kauppakadun ja Gummeruksenkadun risteys vuonna 1958. Kuva Taito Mörk. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Ylioppilaat Kauppakadulla. Kuva Olavi Porri. Ulla Kivimäen kokoelma.
- Karttusen kenkäkaupan ikkunoita pestään Kauppakatu 31:ssä. Kuva M.K. Julkunen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Asemakadun ja Kauppakadun risteys vappuna 1961. Kuva Taito Mörk. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Kauppakatua Gummeruksenkadun risteuksen kohdalta kesällä 1973. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kauppakatua Kirkkopuiston kohdalla 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Kuva Seppo Turpeinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Copyright Kuvasto.

Kävelykadun valmistumisen, vuoden 1995 jälkeen keskustan yleisötapahtumien järjestämispaijaksi ja kaupunkilaisten olohuoneeksi on muodostunut Kauppakadun ja Asemakadun risteuksen Kompassiaukio. Alueen liikekeskusten edustat portaineen ja tasanteineen toimivat yhtä aikaa sekä katsomona että esiintymisareenana.

Jo vuonna 1926 Kauppakadun kiveämisen yhteydessä Asemakadun risteykseen tehtiin kompassikuvio, josta mitattiin etäisyydet Jyväskylästä. Asfaltoinnin vuoksi kuvio katosi aikoinaan, mutta kävelykadun kiveämisen yhteydessä se palautettiin ja risteys nimettiin Kompassiaukioksi. Vuonna 2003 käynnistetyn Valon kaupunki -hankkeen yhtenä kohteena on muotoilija Jukka Korpiheteen Asemakadun ja Kauppakadun risteykseen suunnittelema kompassin muotoinen valoteos Magneetti. Toinen hänen teoksensa on Jyväskylän lyseon julkisivuun pysyvänä toteutettu ääni, valo ja kuvaesitys Valotrilogia. Jyväskylästä oli alettu tehdä Valon kaupunkia jo vuonna 1996, ja ensimmäiset valaistut kohteet olivat Kuokkalan silta, Vesilinna ja Kivääritehdas. Kaupunkiin on 2010-luvun alkuun mennessä toteutettu yli 70 pysyvää valaistuskohdetta.

Vuonna 2008 avattu, Jyväskylän Nyrölään louhittu kallioplanetaario tutustuttaa lukuisilla havainnollisilla ohjelmillaan kävijän avaruuteen. Pienen kylän voimannostus on suosittu matkailukohde.

- Arja Koriseva esiintyy kävelykadun Kompassiaukiolla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kauppakeskus Forumin liukuportaat. Video Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän Kesän breakdance-esitys Kompassiaukiolla. Kuva Juho Jäppinen.
- Kompassiaukio kuvattuna Nisulankulmasta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kompassiaukio ylhäältä iltavalaisuksessa. Kuva Juhana Konttinen. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Yleisöä Valon kaupunki -tapahtumassa pimeällä Kompassiaukiolla. Kuva Juhana Konttinen. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Planeetat kallioplanetaarion esityksessä. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kuokkalan silta iltavalaisuksessa. Kuva Juhana Konttinen. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.

Suomen vanhin suomenkielinen oppikoulu Jyväskylän lyseo perustettiin vuonna 1858, ja oma koulutalo sille valmistui vuonna 1902. Viisi vuotta lyseon jälkeen Jyväskylässä aloitti toimintansa maamme ensimmäinen suomenkielinen opettajakoulutuslaitos. Jyväskylän seminaarin jyhkeät punatiilirakennukset näkyivät pitkälle kaupunkiin tulijoille ja edustavat edelleen valtakunnallisesti merkittävän Seminaarinmäen kampuksen vanhinta kerrostumaa.

- Valon kaupungin esitys Valotrilogia Jyväskylän lyseon juhlasalin ikkunoissa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Lyseolaisia ruokatunnilla. Kuva JyLyn arkisto.
- Jyväskylän lyseon kirjasto on Suomen vanhimpia koulukirjastoja. Kuvat Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän lyseo nykyisen Yliopistonkadun varressa kuvattuna koulun vihkiäisjuhlan aikoihin vuonna 1902. Kuva Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Jyväskylän kansakouluopettajaseminaarin vastavalmistuneet rakennukset Seminaarinmäellä. Postikortti. Seppo Pohjolan kokoelmat.

Jyväskylän seminaari oli alusta lähtien tarkoitettu sekä miehille että naisille. Seminaarin ensimmäinen johtaja Uno Cygnaeus tunnetaan Suomen kansakoululaitoksen isänä. Hänen kunniaakseen pystytettiin kuvanveistäjä Ville Vallgrenin tekemä muistomerkki Cygnaeuksen nimikkopuistoon vuonna 1900. Patsas oli kaupungin ensimmäinen julkinen veistos.

- Uno Cygnaeuksen syntymän 100-vuotisjuhla Cygnaeuksen puistossa 12.10.1910. Kuva Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Seminaarin miesoppilaiden piirustustunti lehtori Yrjö Blomstedtin johdolla Villa Ranassa noin vuonna 1910. Kuva G.A. Stoore. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jyväskylän seminaarista tuli Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu vuonna 1934 ja Jyväskylän yliopisto vuonna 1966. Kasvatustieteellistä korkeakoulua varten Seminaarinmäelle valmistui arkkitehti Alvar Aallon suunnittelemat punatiilirakennukset. Kokonaisuuteen kuului myös laaja urheilukenttä ja puistoalue. Yliopisto laajeni 1970-luvulta lähtien Seminaarinmäeltä Jyväsjärven rantaan Mattilanniemeen ja Ylistönrinteelle. Uuden kokonaisuuden suunnitteli arkkitehti Arto Sipinen.

Jyväskylän yliopistossa on 2010-luvulla seitsemän tiedekuntaa, joissa on kaikkiaan 15 000 opiskelijaa Suomesta ja ulkomailta. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun tavoin yliopisto on monenlaisen toiminnan tapahtumapaikka. Muun muassa Suomen vanhin kaupunkifestivaali Jyväskylän Kesä käynnistyi Aallon suunnittelemalla kampuksella Jyväskylän Musiikkikulttuuripäivien nimellä vuonna 1956.

- Mikko Pyhälä, Hannu Taanila ja Olli Alho Jyväskylän yliopiston Lyhdyssä Jyväskylän Kesän tilaisuudessa vuonna 1967. Kuva Seppo Turpeinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Copyright Kuvasto.
- Jyväskylän yliopiston päärakennus. Kuva Jussi Jäppinen.
- Näkymä Ylistön kampukselta Mattilanniemen kampukselle. Kuva Jussi Jäppinen.
- Promootiokulkue Puistokadulla toukokuussa 2009. Kuva Juho Jäppinen.

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa on kahdeksan koulutusala. Kaupungin alueella suurimmat kampukset sijaitsevat Rajakadulla ja Lutakossa. Oppilaitoksen eri toimipisteissä opiskelee noin 8 000 opiskelijaa, joista 400 tulee eri puolilta maailmaa.

- Jyväskylän ammattikorkeakoulun Lutakon toimipisteen IT-Dynamon portaat. Kuva Jussi Jäppinen.
- Schaumanin vaneritehtaan suojeltu piippu heijastuu IT-Dynamon lasiseen julkisivuun. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän yliopiston opiskelijoita Ylistön kampuksella. Kuva Petteri Kivimäki. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijoita Rajakadun kampuksella. Kuva Jussi Jäppinen.

Jelmu ry:n ylläpitämä maankuulu rock-klubi Tanssisali Lutakko aloitti toimintansa vuonna 1990 tyhjäksi jääneessä Osuuskauppa Mäki-Matin leipomorakennuksessa. Vilkkaan keikkaohjelman lisäksi talossa on myös muuta kulttuuritoimintaa.

- Tanssisali Lutakko. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskyläläinen Ghost Brigade esiintyy Lutakossa. Videot Mikko Jäppinen.
- Superchrist-yhtyeen basisti Lutakon tanssisalissa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jaakko Jäppisen tekemä graffiti Lutakon tanssisalin portaikossa. Kuva Jussi Jäppinen.

Toukokuun lopulla järjestettävä 20-vuotias ilmainen kaupunkitapahtuma Yläkaupungin yö saa sankoin joukoin liikkeelle sekä esiintyvät taiteilijat että kaupunkilaiset.

- Yläkaupungin yö Alvarin aukiolla. Kuva Juho Jäppinen.

Jyväskylän yli satavuotiaista kuorokaupunkiperinnettä jatkaa muun muassa kansainvälistä menestystäkin saanut Seminaarinmäen mieslaulajat, Semmarit.

- Seminaarinmäen mieslaulajat. Kuva Matti Salmi.

Jyväskylää pidetään opiskelu- ja kulttuurikaupungin ohella myös liikunta- ja urheilukaupunkina. Tahko Pihkalan kehittämä pesäpallo on saanut vuosien varrella rinnalleen useita muitakin huippulajeja, jotka houkuttelevat katsomoihin suuria yleisömääriä. Naisten pesäpallojoukkue Kirittärien rinnalla menestystä ovat saaneet muun muassa jääkiekkojoukkue JYP ja jalkapallojoukkue JJK.

- Kirittäret Hippoksella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskyläläisjoukkueiden HoNsun ja Kirin välinen pesäpallo-ottelu 1960-luvulla Harjun kentällä. Kuva Seppo Turpeinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Copyright Kuvasto.
- Harjun stadion on JJK:n kotikenttä. Kuva Jussi Jäppinen.

Laajavuoren talviurheilukeskus on kasvattanut monta olympiatason urheilijaa, joista tunnetuin on nelinkertainen olympiavoittaja ja viisinkertainen maailmanmestari Matti Nykänen. Laajavuoren mäkihyppytorni on kaukomaisemassa näkyvä Jyväskylän maamerkki, josta avautuu näkymät kaupunkiin ja sitä ympäröivälle maaseudulle.

- Tuore olympiavoittaja Matti Nykänen nimikkomäessä 28.2.1988. Kuva Jussi Jäppinen.
- Palkinnonjakotilaisuus mäkimontussa 28.2.1988. Kuva Jussi Jäppinen.
- Näkymä Laajavuoresta kohti kaupungin keskustaa maaliskuussa 2006. Kuva Jussi Jäppinen.

Jyväskylässä on kaupungin sijainnin, maaston ja luonnon puolesta ollut aina hyvät mahdollisuudet kaikenlaisen liikunnan harrastamiseen. Jo 1920-luvulla kaupunkilaiset saattoivat luistella Jyväsjärvelle auratulla luistinradalla. Vanha perinne elvytettiin 2000-luvun alussa, josta lähtien joka talvi on päästy luistelemaan yli kaksi kilometriä pitkälle retkiluisteluradalle. Kaupungin alueella on yhteensä 500 kilometriä kuntoratoja, -polkuja ja latuja. Voimakkaasti virtaava Vaajakoski pysyy voimalaitoksen alapuolella sulana koko talven ja saa kalastajan liikkeelle kovanakin pakkaspäivänä.

- Jyväsjärven luistinrata keväällä 1925. Kuva Valokuvaamo Päijänne. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Jyväsjärven luistinrata helmikuussa 2010. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kalastaja Vaajakoskella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Pieni lumilautailija Laajavuorella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Hiihtäjiä Ladunmajalla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Lautailija Laajavuorella. Kuva Juho Jäppinen.
- Metsänäkymä Laajavuoren hyppytornista. Kuva Jussi Jäppinen.

Yli 130 000 asukkaan Jyväskylä tarjoaa monipuolisia asuinympäristöjä. Tiivis keskikaupunki sijoitettiin vuoden 1837 asemakaavassa Harjun ja Jyväsjärven väliin. Viime sotien jälkeen puutalokaupunki sai väistyä keskustan kerrostalojen ja liikerakennusten tieltä. Ensimmäiset omakotitaloalueet rakentuivat 1900-luvun alkupuolella kaupungin laitamille Seminaarinrinteeseen, Harjun taakse ja Tourujoen toiselle puolelle. Kaupungin voimakas väestönkasvu johti vuosien 1941 ja 1965 suuriin alueliitoksiin, jolloin Jyväskylän pinta-ala moninkertaistui ja mahdollisti uusien asumalähiöiden, kuten Viitaniemen, Lohikosken, Kortepohjan ja Keltinmäen rakentamisen.

- Ilmakuva lännestä kohti Jyväskylän keskustaa kesällä 2009. Kuva Arto Halttunen. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.

Valtion tykkitehtaan muutto Jyväskylään 1930-luvun lopulla synnytti Rautpohjaan kaupungin ensimmäisen funkistyyllisen asuntoalueen, johon kuuluu 14 kaksikerroksista lamellitaloa ja tehtaan johdon pienemmät asuinrakennukset. Puolitoistakerroksisia yhden ja kahden perheen tyyppitaloja rakennettiin muun muassa Mattilanpellolle, Nisulaan, Köhniölle ja Kypärämäkeen, jossa oman kokonaisuutensa muodostivat Metsäkadun lahjoituksena saadut ruotsalaistalot.

- Kuvassa 1930-luvun lopulla valmistuneet Rautpohjan tykkitehtaan isännöitsijän talo ja työntekijöitä varten rakennettuja lamellitaloja. Kuva Jussi Jäppinen.
- Metsäkadun ruotsalaistaloja Kypärämäessä. Kuva Jussi Jäppinen.

Kaupungin keskustaa vastapäätä, Jyväsjärven takana sijaitseva maaseutumainen noin runsaan tuhannen asukkaan Kuokkala liitettiin Jyväskylän kaupunkiin vuonna 1965. Alueen voimakas rakentaminen käynnistyi 1980-luvulla ja kiihtyi Kuokkalan sillan valmistuttua vuonna 1989. Kuokkalassa asuu nykyisin 17 000 kaupunkilaista. Ainolanrannassa toteutuu monen suomalaisen unelma asua järven rannalla keskellä kaupunkia. Säynätsalon kunta liitettiin Jyväskylään vuonna 1993. Vanhasta saarille rakentuneesta teollisuusyhdyskunnasta on muodostunut haluttu asuinymäristö. Uusinta rakentamista edustaa Kinkovuoren alue.

- Ainolanrannan kerrostaloja. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kinkovuoren omakotitaloja. Kuva Jussi Jäppinen.

Suomen ensimmäinen perhepuisto perustettiin Jyväskylän Mäki-Mattiin vuonna 1979 vanhan puutalokorttelin paikalle. Vanhasta Mäki-Matista muistuttavat puiston pari puutaloa.

- Yleiskuva Mäki-Matin perhepuistosta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kuorma-autolla leikkivä poika perhepuistossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Köysiradalla oleva poika. Kuva Jussi Jäppinen.
- Köysiradalla oleva tyttö. Kuva Jussi Jäppinen.

Väestön ikääntyessä vanhusten hyvinvointiin kiinnitetään huomiota. Jyväskylässä toimii ”Hyvän vanhenemisen tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter”, joka tutkimus- ja muissa hankkeissaan pyrkii luomaan uusia malleja ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Myös kaupunki tarjoaa monenlaisia kulttuuri- ja liikuntapalveluja ikääntyneille.

- Mieskuntoilija. Kuva Pirjo Huovinen.
- Senioritanssit. Kuva Pirjo Huovinen.
- Naiskuntoilija. Kuva Pirjo Huovinen.

Kaupungissa on mahdollisuuksia monenlaiselle liikunnalle, vain kekseliäisyys on rajana. Jyväskylä tunnetaan muun muassa merkittävänä parkour-kaupunkina. Innostavan ympäristön tarjoaa esimerkiksi Lutakon puistossa kuvataiteilija Marja Kolun veistokset Aatamin puraisu ja Rastatukkainen sohva.

- Pyöräilijät Kuokkalan sillalla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Golfin pelaaja Sippulanniemen golfkentällä. Kuva Jussi Jäppinen.
- Rullaluistelija satamapuistossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Parkouria Lutakon puistossa. Kuva Petteri Kivimäki. Copyright Kuvasto.

Metsäinen Keski-Suomi houkutteli 1800-luvun lopulta lähtien puunjalostusteollisuutta Jyväskylään ja lähiympäristöön. Vuonna 1912 Jyväsjärven rannassa Lutakossa aloitti toimintansa Schaumanin vaneritehdas, josta nopeasti tuli pienen kaupungin suurin työnantaja. Tehdasrakennuksen suunnitteli seminaarinlehtori, arkkitehti Yrjö Blomstedt.

- Heijastuksia Jyväsjärven pinnassa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Veteen heijastuvat männynrungot. Kuvat Jussi Jäppinen.
- Vanerilevyjä UPM:n Säynätsalon tehtaalla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Sisäkuva Säynätsalon vaneritehtaalta 1920-luvulla. Kuva Valokuvaamo Päijänne. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Sisäkuva Schaumanin vaneritehtaalta 1940-luvulla. Kuva Antti Pänkäläinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema Schaumanin vaneritehdas Jyväskylän Lutakossa 1910-luvulla. Kuva G.A. Stoore. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kaupungissa muutamasta varhaisesta perheyriykestä kasvoi valtakunnallisesti tunnettuja tuotemerkkejä. Näitä olivat A. Fredriksonin lakki-, kravatti- ja hansikastehdas ylioppilaslakkeineen, Juho Jussilan leikkikalutehdas fortunapeleineen ja Gummeruksen kirjapaino sekä Ruthin leipomo rinkeleineen. Vuonna 1872 perustetun Kankaan paperitehtaan alue tyhjäksi jääneine tehdasrakennuksineen siirtyi kaupungin omistukseen vuonna 2010 ja on kaupunkisuunnittelun seuraava kehittämiskohde.

- Juho Jussila Oy:n valmistamia fortunapelejä eri vuosikymmeniltä. Kuva Jussi Jäppinen.
- Paperirullia Kankaan tehtaalla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kankaan paperitehtaan työntekijöitä tehtaan portilla kesällä 1961. Kuva J.M. Eriksson. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jyväskylästä lähiympäristöineen tuli metalliteollisuuden keskus sotatarviketeollisuuden ansiosta 1920- ja 1930-luvulla, kun ensin Valtion kivääritehdas aloitti toimintansa Tourulassa ja tykkitehdas Rautpohjassa. Sodan jälkeen kivääritehtaassa alettiin valmistaa Valmet-traktoreita ja Rautpohjassa aluksi muun muassa suuria dieselmootoreita, mutta päätuotteeksi muodostuivat paperikoneet. Metson Rautpohjan tehdas on Jyväskylän suurin teollinen työnantaja. Metallialan huippuosaimista edustaa myös tuulivoimaloiden vaihteistoja valmistava Moventas. Vaajakoskella toimiva makeistehdas Panda tunnetaan erityisesti Juhlapöydän konvehdeista ja lakritsasta.

- Ohutmetallin laserleikkuri. Kuva Petteri Kivimäki. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Sisäkuva Metson Rautpohjan tehtaalta. Kuva Pekka Rötönen. Metso Paper Oy:n arkisto.
- Sisäkuva Valtion kivääritehtaalta. Kuva Valokuvaamo Päijänne. Arma Fennica Oy:n arkisto.
- Ulkokuva Metson Rautpohjan tehtaalta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Sisäkuva Metson Rautpohjan tehtaalta. Kuva Pekka Rötönen. Metson Paper Oy:n arkisto.
- Moventaksen tuotantoa. Moventas Oy:n arkisto.
- Pandan lakritsia. Panda Oy:n arkisto.

Useat kaupungissa olevat tuotanto- ja liikerakennukset ovat nimekkäiden arkkitehtien suunnittelema ja vahvistavat omalta osaltaan Jyväskylän mainetta modernin arkkitehtuurin kaupunkina esimerkkeinä muun muassa Ilmari Lahdelman suunnittelema Keljon kauppakeskus, Arto Sipisen Innova-torni ja Matti K. Mäkisen Valion meijeri.

- Keljon kauppakeskus. Kuva Jussi Jäppinen.
- Innova-torni. Kuva Jussi Jäppinen.
- Valion meijeri. Kuva Jussi Jäppinen.

Jyväskylä on merkittävä messu- ja kongressikaupunki. Lutakossa sijaitseva Paviljoni ja Messukeskus kerää yli 300 000 kävijää vuodessa konsertteihin, kongresseihin ja eri alojen messuille. Keväiset Kirjamessut vahvistavat luontevasti Jyväskylän pitkää perinnettä kirjapaino- ja kustannusalalla ja tuovat esille myös jyväskyläläislähtöisiä ja täällä asuvia kirjailijoita sekä heidän tuotantoaan. Vuodesta 1871 ilmestynyt Suomen vanhin suomenkielinen sanomalehti Keskisuomalainen todistaa pitkän historiansa myötä Jyväskylän merkitystä suomenkielisen sivistyksen kaupunkina.

- Jyväskylä Paviljongin pääsisäänkäynti. Kuva Jussi Jäppinen.
- Keski-Suomen RIA:n, rakennusinsinöörien ja -arkkitehtien yhdistyksen juhla Paviljongissa vuonna 2010. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän kirjamessut Messukeskuksessa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Sanomalehti Keskisuomalaisen etusivuja vuosilta 1871, 1936 ja 2011. Kuvat Jussi Jäppinen.
- Jyväskyläläissyntyinen kirjailija Sofi Oksanen Jyväskylän kirjamessuilla keväällä 2011. Kuva Jussi Jäppinen.
- Keskisuomalaisia kirjailijoita yleisöpaneelissa vasemmalta Toivo Laakso, Markku Ropponen, juontaja Laura-Kristiina Moilanen, Keijo Siekkinen ja Hannele Huovi. Kuva Jussi Jäppinen.

Messukeskuksen ja Paviljongin ympäristön valtaa joka kesä kansainvälinen ralliväki. Vuonna 1951 alkaneet Jyväskylän Suurajot ovat kehittyneet sekä ajajien, tallien että yleisön mielestä yhdeksi merkittävimmäksi ralliksi maailmassa. Myös Keski-Suomesta on noussut useita kuljettajia alan kansainväliselle huipulle.

- Neste Oil Rally Finlandin varikkoalue ja yleisötapahtumapaikka Jyväskylä Paviljongin edustalla Lutakossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän Suurajojen Harjun pikataival vuonna 1957. Kuva Antti Pänkäläinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Suurajojen kilpa-autoja Jyväskylän kauppatorilla 1960-luvun alussa. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Rallituristeja Lutakossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Subarun varikko Lutakossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Suzukin varikko Lutakossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Tommi Mäkinen autoineen Jyväskylän kävelykadulla 2000-luvun alussa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Rallituristeja Lutakossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Katsojat Nyrölässä matkalla pikataipaleelle. Kuva Jussi Jäppinen.
- Nyrölan pikataival. Kuva Jussi Jäppinen.
- Mikko Hirvonen Tikkanen kylässä siirtymätaipaleella. Video Hanna Tiisonen.

Vesitiet olivat yksi tärkeä syy Jyväskylän kaupungin paikkaa valittaessa. Päijänteeltä päästiin isommallakin aluksella vuosina 1839–1840 ruopatudun Äijälänsalmen kautta Jyväsjärvelle ja kaupungin rannassa nykyisen Vaasankadun alapäässä sijainneeseen satamaan. Vähitellen satama makasiineineen, moottorivenetalleineen, virutushuoneineen ja kahviloineen laajeni koko kaupungin edustalle ja 1970-luvun lopulta lähtien Lutakonniemeen.

- Moottorivene Lutakon edustalla. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän satama vuonna 1896 nykyisen Minna Canthin kadun kohdalla. Valokuvaamo K.E. Ståhlberg. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Jyväskylän satama vuonna 1942. Kuva Arne Pietinen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Iltakuva Jyväskylän satamasta vuonna 2011. Kuva Jussi Jäppinen.

Suomen ilmailun uranuurtajat, Karhumäen veljekset, aloittivat lentokoneiden rakentamisen ja lentämisen Jyväskylän Keljossa. Ennen Tikkakosken lentokentän rakentamista 1930-luvun lopulla ilmaan noustiin vesitasoilla ja talvella järvien jäältä. Nykyisin vanhoja koneita voi käydä katsomassa Tikkakoskella Keski-Suomen ilmailumuseossa.

- Vesitaso Jyväskylän satamassa 1920-luvulla. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Sisäkuva Keski-Suomen ilmailumuseosta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Entistetyin Hanssin Jukan paljastustilaisuus Luonetjärven lentokentällä Tikkakoskella syksyllä 2011. Kuva Heli-Maija Voutilainen.

Kaupungin kehityksen kannalta ratkaisevan tärkeä rautatie Haapamäeltä Keuruun kautta Jyväskylään valmistui vuonna 1897. Keski-suomalaisen mäkimaaston vuoksi Jyväskylään saavutaan junalla kaikista pääilmansuunnista tunnelien läpi. Vanhan rautatieaseman rinnalle valmistui juna- ja linja-autoliikennettä palveleva Matkakeskus vuonna 2002. Sen suunnittelivat arkkitehdit Henu Kijisik ja Trevor Harris.

- Jyväskylän rautatieasema 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.
- Juna Jämsän radalla Jyväskylän Keljossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Saapuvia matkustajia Matkakeskuksessa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Sisäkuva Matkakeskuksen odotussalista. Kuva Jussi Jäppinen.
- Matkakeskuksen asemalaituri. Kuva Jussi Jäppinen.
- Matkakeskuksen linja-autolaiturit. Kuva Jussi Jäppinen.

Akateemikko Alvar Aalto muutti viisivuotiaana Jyväskylään ja kävi täällä koulunsa. Hän pääsi ylioppilaaksi Jyväskylän lyseosta vuonna 1916 ja valmistui arkkitehdiksi vuonna 1921. Kaksi vuotta myöhemmin Aalto perusti Jyväskylään ensimmäisen toimistonsa. Hänen tunnetuimpia alkukauden töitään Jyväskylässä ovat Työväentalo, Suojeluskuntatalo ja rautatietäisten asunto-osakeyhtiö Airan kerrostalo. 1950-luvun punatiilikauden tunnetuimmat työt ovat Säynätsalon kunnantalo ja Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun rakennukset. Nykykyisessä yliopiston päärakennuksessa pidetään joka kolmas vuosi kansainvälinen Alvar Aalto -symposium. Aalto suunnitteli Jyväskylään useita kulttuurirakennuksia. Keski-Suomen museo valmistui vuonna 1961, Alvar Aallon nimikkomuseo vuonna 1973 ja kaupunginteatteri hallintokorttelin osana vuonna 1982, kuusi vuotta arkkitehdin kuoleman jälkeen.

- Heikki Häiväojan vuonna 1969 veistämä arkkitehti Alvar Aallon pronssinen rintakuva Alvar Aalto -museossa. Kuva Jussi Jäppinen. Copyright Kuvasto.
- Säynätsalon kunnantalo (1952). Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän Työväentalon (1925) lämpiö. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yksityiskohta Työväentalon juhlasalin ovesta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Aira-talon (1926) syöksytörven koriste. Kuva Jussi Jäppinen.
- Alvar Aalto -symposium yliopiston juhlasalissa. Puhumassa kaupunginarkkitehti Ilkka Halinen. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yliopiston päärakennuksen takajulkisivu. Kuva Jussi Jäppinen.
- Alva Aalto -museon ulko-oven kahva. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yksityiskohta Alvar Aalto -museon perusnäyttelystä. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yksityiskohta Keski-Suomen museon vanhasta luentosalista. Kuva Jussi Jäppinen.
- Alvar Aalto -museo ja Keski-Suomen museo. Kuva Jussi Jäppinen.
- Keski-Suomen museo Keski-Suomi -perusnäyttely. Kuva Jussi Jäppinen.
- Jyväskylän kaupunginteatteri. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kohtaus Mustalaisleiri muuttaa taivaaseen -näytelmästä Jyväskylän kaupunginteatterissa. Kuva Jussi Jäppinen.

- Vanhan poliisitalon (1970), nykyisen Tietotalon takamuuri. Kuva Jussi Jäppinen.

Alvar Aallon ohella toinen voimakkaasti Jyväskylän kaupunkikuvaan vaikuttanut arkkitehti on Arto Sipinen. Suurin osa hänen 1970-luvulta 2000-luvun alun välillä suunnittelemistaan kohteista on yliopiston rakennuksia kaikilla kolmella kampuksella Seminaarinmäellä, Mattilanniemessä ja Ylistöllä. Kahta viimeksi mainittua aluetta yhdistää vuonna 1991 valmistunut, Jyväsjärven ylittävä Ylistön kevyen liikenteen silta. Ylistönrinteen maisemakuvaa täydentää kuvanveistäjä Kimmo Schroderuksen veistos Hyöky.

- Jyväskylän yliopiston Ylistön kampus. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kasvihuone Ylistön kampuksella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yksityiskohta Kimmo Schroderuksen Hyöky-veistoksesta. Kuva Jussi Jäppinen.
- Agoran ruokalan lasiseinä Mattilanniemen kampuksella. Kuva Jussi Jäppinen.
- IT-Dynamon terassi. Kuva Jussi Jäppinen.
- Agoran ruokala. Kuva Jussi Jäppinen.
- Yksityiskohta Agoran aulasta. Kuva Jussi Jäppinen.

Jyväskylään on pitkään toivottu omaa konserttitaloa. Konsertteja on pidetty yliopiston juhlasalissa, Jyväskylä Sinfonia on esiintynyt Teatteritalossa, mutta myös lukuisissa muissa tiloissa, muun muassa Korpilahden kirkossa. Korpilahden kirkko on Jyväskylän seurakunnan, Suomen suurimman luterilaisen seurakunnan, vanhin kirkkorakennus 1820-luvulta. Seurakunnan pääkirkko on arkkitehti Elsi Borgin suunnittelema, vuonna 1929 valmistunut Taulumäen kirkko. Uusinta kirkkoarkkitehtuuria edustaa vuonna 2010 käyttöön vihitty Kuokkalan kirkko, jonka on suunnitellut arkkitehdit Anssi Lassila, Teemu Hirvilampi ja Jani Jansson. Kirkkosalia hallitsee kuvataiteilija Pasi Karjulan alttariseinän reliefi ”Minä olen elämän leipä”. Toinen esimerkki 2000-luvun arkkitehtuurista on niin ikään vuonna 2010 valmistunut, arkkitehti Sari Niemisen suunnittelema Puistokoulun laajennus, jossa sijaitsee myös Päivärinteen päiväkotit.

- Jyväskylä Sinfonia Korpilahden kirkossa Jyväskylän Kesän avajaiskonsertissa 8.7.2008. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kuokkalan kirkon sisäkuva. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kuokkalan kirkon pääty. Kuva Jussi Jäppinen.
- Pappisvihkimys Taulumäen kirkossa kesällä 2002. Kuva Jussi Jäppinen.
- Vastavalmistunut Päivärinteen päiväkotit kesällä 2010. Kuva Jussi Jäppinen.

Yli 30 vuotta toiminut ja nykyisin Jyväskylän taidemuseoon kuuluva Grafiikkakeskus työskentely- ja näyttelytiloineen oli perustamisensa aikoihin maamme ensimmäinen kunnallinen grafiikan työpaja. Siellä on työskennellyt vuosien kuluessa satoja ulkomaisia ja kotimaisia taiteilijoita. Grafiikkakeskuksen omien näyttelyjen lisäksi näyttelyitä järjestää Luovan valokuvauksen keskus. Uudenlaisista näyttely- ja esiintymispaikoista hyviä esimerkkejä ovat vanhoihin tehdassaleihin Säynätsalossa sijoittunut UPM – Uuden Polven Museo sekä kansanmusiikkiin keskittyvä, vanhasta pitäjänmakasiinista kunnostettu Pelimannitalo Palokassa. Suomen käsityön museon alaisuudessa toimiva Kansallispukukeskus kerää ja tutkii kansallispukuperinnettä. Jyväskyläläinen nuorisokuoro Vox Aurea tekee omalta osaltaan Suomea tunnetuksi maailmalla esiintyessään.

- Junko Nakamura Grafiikan pajalla. Kuva Jussi Jäppinen.

- Konsertti Palokan pelimannitalolla. Kuva Petteri Kivimäki. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Tanssiesitys Uuden Polven Museossa Säynätsalossa. Kuva Juho Jäppinen.
- Vox Aurea. Kuva Dan Fogg. Vox Aurean arkisto.
- Tiina Osaran maalaus Jyväskylän taidemuseossa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kansallispukuja Suomen käsityön museossa. Kuva Mikko Auerniitty. Suomen käsityön museon arkisto.

Vuoden 2009 alusta Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahti muodostivat uuden Jyväskylän. Kaupungin pinta-ala yli kymmenkertaistui ja väkiluku nousi yli 130 000:n. Jyväskylästä tuli Suomen seitsemänneksi suurin kaupunki. Maaseudun elinkeinot, tapahtumat ja maisemat tulivat osaksi kaupunkikuvaa. Suurin osa maa-alasta on metsää ja vesistöjä. Laajimmat yhtenäiset viljelyalueet sijaitsevat Oravasaarella, Puuppolassa ja Saakoskella. Liitoksessa myös Tikkakosken varuskuntayhdyskunta ja Vaajakosken vanha teollisuusyhdyskunta tulivat osaksi Jyväskylää. Vaajakosken Naissaaren ympäristö on teollisuuden synnyttämä eriaikaisten rakennuskerrostumien ja tyyliuuntien muodostama valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Rakennusten kirjo ulottuu 1870-luvun puutaloista 1920 valmistuneeseen voimalaitokseen, 1930-luvun funkistaloihin ja nuorimmillaan 1990-luvulla rakennettuun Päijänne-Keitele -kanavan sulkurakennelmaan.

- Kevätkyntöä Knuutilan talon pellolla Oravasaarella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Vanha Saarijärven tie Puuppolassa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Naissaaren kahvila Vaajakoskella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Ratsastaja Korpilahden Puolakassa. Kuva Jussi Jäppinen.
- Vaajakosken Naissaari. Kuva Jussi Jäppinen.

Kuntaliitoksen jälkeen Suomen toiseksi suurimmasta järvestä Päijänteestä yli kolmannes sijaitsee Jyväskylän kaupungin alueella. Samalla kesämökkien ja huviloitten määrä kasvoi huomattavasti ja muutenkin vapaa-ajanviettomahdollisuudet kaupungissa lisääntyivät merkittävästi. Muun muassa moneen kertaan palkittu, veneilijöiden suosima Korpilahden satama on saanut uuden ilmeen. Vesiliikenteen pitkistä perinteistä muistuttavat vuonna 1906 rakennettu matkustajalaiva Suomi, joka edelleen kulkee kotivesillään sekä vuonna 1943 Muuratsalon Haikan kärkeen valmistunut johtoloisto. Uudempaa rakentamista edustaa Päijänteen kapeimmalle kohdalle Korpilahden Kärkisiin rakennettu, maantielossin korvannut silta. Vuonna 1997 käyttöön otettu 787 metriä pitkä vinoköysisilta on maamme kolmanneksi pisin.

- Säynätsalon Haikassa sijaitseva johtoloisto ja Suomi-laiva. Kuva Jussi Jäppinen.
- Kesämökki Päijänteen saarella. Kuva Jussi Jäppinen.
- Purjevene Päijänteellä. Kuva Jussi Jäppinen.
- Korpilahden satama. Kuva Jussi Jäppinen.
- Savusauna lämpiää. Kuva Jussi Jäppinen.
- Vuonna 1997 valmistunut Kärkisten silta Korpilahdella. Kuva Päivö Laukkala. Jyväskylän kaupungin kokoelmat.
- Jyväskylän uuden vuoden ilotulitus. Video Mikko Jäppinen.

Kuvaohjelman musiikki

Teos	Tekijät
Aina	sävellys ja äänitys 1979 säv. ja es. Seppo Niemi (kitarat) Elisa Määttänen (viulut), Esko Kauppinen (basso)
Sfääri	säv. ja es. Seppo Niemi
Tämän kylän tarinoita	säv. ja es. Seppo Niemi
Minus Side (live-esitys Guided by Fire)	säv. Wille Naukkarinen, san. Manne Ikonen es. Ghost Brigade, rumpusoolo Veli-Matti Suihkonen
Lankoiseni, lintuiseni	säv. Pekka Kostainen inkeriläinen kansanruno es. Jyväskylän Musica-kuoro